

szent emlékü nők ünnepe. Ilyen formán nemcsak minden év, de minden hónap is mindig új héttel kezdődik. Az évfordulók s más periodikusan visszatérő körülmények nemcsak a hónapnak, hanem a hétnek ugyanazon elnevezésű napjára esnének mindig. Minden hónap mindig pontosan négy hétből, egy félév pedig pontosan huszonhat hétből állana. Soha sem lenne öt hétfő egy hónapban; újév napja úgy mint nyár közepe mindig a hétnek egy ugyanazon napjára esnének; sőt még a szökő év sem okozna zavart a szabályos elrendezésben, mást mint hogy az év végén egy második pótló nap tolatnék be.

Végül értesítjük még az olvasót, hogy az egyes cikkek végére helyezett könyvcímek nem úgy tekintendők, mint oly auctoritások, melyekre a szerzők támaszkodtak a cikk megírásában, hanem mint oly közkeletű művek, melyekben az olvasó bővebb információt találhat. Főtörekvésünk az volt, hogy az életrajzi s más adatokat az eredeti forrásokból merítsük, mikor pedig írókról van szó, ezeknek saját műveiből.

K—n.

* * *

Max Verworn. Allgemeine Physiologie. Ein Grundriss der Lehre vom Leben. Jena, Gustav Fischer 1895. XI+584 pag. Ára 15 márka.

Szokatlanul tetszhetik, ha egy philosophiai folyóirat élettanról szóló művet ismertet irodalmi rovatában. A szóban levő mű azonban oly természetű, hogy méltán vonja magára a philosophus figyelmét. Szerző physiologia címén az élet problémáit veti fel és azt teszi vizsgálódásainak tárgyává. Az élet a physiologia legfőbb problémája és a szerző ezt a problémát — hogy a mű gondolatmenetét előre is jelezzük — a fizikai energiatan alapján akarja megfejteni, kiindulva a sejtnék, mint az összes élő anyag elemének életéből. Megmutatja mindenekelőtt, hogy az általános physiologia csakis cellularphysiologia lehet és midőn munkáját a physiologia nagy mestere: *Johannes Müller* emlékének szenteli, hangsúlyozza, hogy ő is úgy mint ez az úttörő tudós, az összehasonlító physiologia álláspontját akarja követni, azt az álláspontot, mely legjobban óv a hamis általánosításoktól, melyre az emberi szervezet egyoldalú physiologiai tanulmányozása vezet.

Szerző művét a physiologia céljainak és eszközeinek tárgyalásával nyitja meg. Felállítja a physiologia problémáját, melyet röviden abban talál, hogy a physiologia feladata az életnek kutatása. A problema tulajdonképen két részből áll: az első az élet kérdése, a második a kutatás módjának helyes körülírása, mely nélkül a physiologia nagyon könnyen idegen térre csap át, mi által pedig még mindig célját eltévesztette. Először is a physiologia fejlődésének főbb stadiumait veszi szemügyre, azaz röviden előadja a physiologia történetét. Századunk főbb vívmányaként e téren három felfedezés említhető: *Robert Mayer*-től az energia megmaradását illető törvény, másodsor a szervek sejtekből való felépítésének megismerése és harmadszor a *Lamarck*- és *Darwin*-tól felfedezett descendentia elmélet, mely három felfedezés a physiológiára már eddig is nagy befolyással volt és melyektől a jövőre nézve is fontos eredmények várhatók. Különösen az utolsóra nézve ki kell emelni, hogy eddigelé a physiológiára számbavehető hatással még nem volt, de ilyen hatás a jövőben minden bizonynyal várható.

A physiologia eddigi eredményei, a mennyiben az életjelenségeket mechanikai és chemiai törvények alapján magyarázzák, mindig csak a szervezet integrális hatásait követik; csak azokat érthetjük meg, azok keletkezéséről és a szervezet elemeinek: a sejteknek életműködéseiről egyáltalában nem tudunk semmit. Még lehangolóbb az eredmény és sokszorta nehezebb a dolog, ha az élő testnek nemcsak a szervezet fentartására célzó életét vesszük tekintetbe, hanem kiterjeszkedünk a pszichikai jelenségekre is. Ebben az irányban semmiféle haladás nem történt a legrégibb idők óta. Régi tévedés az a feltevés, mintha a testek világa a saját psychénktől teljesen független reális dolog volna és hogy e szerint az összes tüneményeket a testi világ törvényeire, kell hogy visszavezessük. E helyett a helyes problema nem abban áll, hogy a pszichikai tüneményeket anyagi tünemények segítségével magyarázzuk meg, hanem megfordítva abban, hogy az anyagi tüneményeket, melyek lelünknek csupán csak képzetei, ép úgy mint a többi pszichikai tüneményeket, pszichikai elemekre vezessük vissza.

Kiindulva ezen szempontból, a monistikus világnézetre vezetettünk, azon nézetre, melyben a testek világa és a psyche közötti különbözőség eltűnik, minthogy a testek világa psychénk-

nek csak mintegy részét alkotja. E szerint utolsó analysisben minden tudomány *psychologia* volna.

A *physiologia* szerző szerint jelenleg fejlődésének válságos stádiumába került. A vitalismus korszaka letűnt, az életerő phantomáját, mely a physikai és chemiai erőket az élő testben igazgatta, szerencsésen kiúzták a tudományból, e helyett a *physiologia* arra törekszik, hogy *cellularphysiologiává* legyen. Biztosan feltehető, hogy a *cellularphysiologia* számára is ütni fog az óra, a midőn szerepét végig játszotta és kimerülten más rendező eszmének adja át helyét.

A műnek fő fejezetei a következők: A *physiologiai* kutatás céljai és útjai. Az élő *substantia*. Az elemi életjelenségek. Az általános életföltételek. Az inger és hatásai. Az élet mechanizmusa.

Szerző lényeges különbséget lát az eleven és a holt fehérnye (albumin) között. Az elsőt *biogen*-nek nevezi. Oly vegyületnek tekinti, melynek könnyű — hogy úgy mondjuk — robbanásszerű bomlékonysága, illetőleg chemiai átalakulhatása következtében az anyagcserét élénken fentartja. Az anyagcsere a sejtben — abban a mértékben a mint a sejt növekvés következtében nagyobodik és a sejt köbtartalma és felszine közötti arány változik — nem mehet végbe a kellő mértékben, s ez adja, mint látszik, az impulsust a sejtoszlásra: a szaporodásra.

Az előttünk fekvő mű előnye egyfelől az, hogy a *physiologia* főkérdéseinek természetét tisztába hozni iparkodik; másfelől, hogy az élet tudományát a jelenleg általános alaptörvényként elfogadott energia törvénnyel összhangzába hozni törekszik. Igaz, hogy a problémáknak legfeljebb kijelöléseig jut és hogy egyelőre, azok megfejtésére még kilátás sincs, de azért mégis kijelöli azt az utat, mely egyedül látszik helyesnek, t. i. a *physiologiának* a sejtek *physiologiájára* való visszavezetését. Mert a sejt az organismus építőköve, a differentialis, melyből az egészében felépül. A *physiologiának* pedig el kell jutni arra az álláspontra, melyet a physika napjainkban elfoglalt, hogy t. i. nem beszél a természet különféle erőiről, hanem az egyféle *energiá-ról*, mely magában véve sem szerves, sem szervetlen természetű. Sőt ezen az úton — ha valahol — megtaláljuk az eszközt, melynek segítségével ledönthetjük a testi és a szellemi világ

között eddig fennálló áthághatatlan sorompókat, midőn a testi világot úgy fogjuk fel, mint a térben szétterjedő, az időben átalakuló energia megnyilatkozását.

Heller Ágost.

* * *

„*A királyi méltóság és hatalom Magyarországon*“ című tanulmány látott napvilágot *Dr. Ferdinandy Gézá*tól. Nagyobbára azon önálló dolgozatok felhasználásával és rendszeres keretbe való összeillesztésével van írva a 332 lapra terjedő dolgozat, a melyek épen folyóiratunkban jelentek meg először szerzőtől, minők: „A koronázás és közjogi jelentőségéről“ írott, továbbá: „A felelősség elve a magyar alkotmányban“ című dolgozatok. Szerző a főkérdést öt részben tárgyalja: névszerint ismerteti az államról és főhatalomról szóló általános tanokat, majd a királyi méltóság lényegét a magyar alkotmány szerint adja elő, külön fejezeteket szentelve a trónbetöltés módjának, a koronázás intézményének, melyet a tárgy érdemére nézve nem mindig lényeges külsőségek aprólékos részletezésével ír le, azután a király jogának, s a királynak, mint az állami souverainitás és egység külső kifejezőjének.

Ez a felosztás nem épen methodikus, mint látjuk, nem nyújtja mintegy gerinczét az uralkodói hatalom természete szerkesztésének, a mit annak tulajdoníthatunk, hogy a munka nem rendszeres levezetés gyümölcse, hanem inkább csak külsőleg összefüggő részek laza összeillesztése. Egységes alapgondolat nem is vonul végig a munkán; új elméletet az állami főhatalomról és annak szerveiről nem ad, csak a meglevők felől tájékoztat. Az államformák felosztásánál nagyobbára Aristoteles tanához ragaszkodik, melyet pedig már Mohl merőben arithmetikusnak és szerves gondolat nélkül valónak nevezett. A modern államtudomány által mindenütt gondosan keresztülvitt szétválasztását a kormányhatalomnak az államhatalomtól, mely az államformák helyes structurájának alapja, Ferdinandy tökéletesen mellőzi.

Áttérve a királyi hatalom természetére vonatkozó fejtegetésekre, el kell ismernünk, hogy ebben Ferdinandy úgy általában, mint különösen a magyar alkotmány szempontjából a szabadelvű államtan elvei alapján áll. Kitűnik ez különösen a